

Список использованных источников

1. Конституция Российской Федерации : принята всенар. голосованием 12 дек. 1993 г. : с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 1 июля 2020 г. – URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28399/?ysclid=lwf08e9ly815119416 (дата обращения: 20.05.2024).
2. Уголовный кодекс Российской Федерации : 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ : принят Гос. Думой 24 мая 1996 г. : одобр. Советом Федерации 5 июня 1996 г. : в ред. Федер. закона от 6 апр. 2024 г. № 79-ФЗ // КонсультантПлюс Россия : справ. правовая система (дата обращения: 20.05.2024).
3. О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации Указ Президента Российской Федерации от 02.07.2021 N 400 // КонсультантПлюс Россия : справ. правовая система (дата обращения: 20.05.2024).
4. О Стратегии государственной национальной политики Российской Федерации на период до 2025 года : Указ Президента Российской Федерации от 19 декабря 2012 г. № 1666 (с изм. и доп.). – URL: <https://base.garant.ru/70284810/> (дата обращения: 20.05.2024).
5. Об утверждении Основ государственной политики по сохранению и укреплению традиционных российских духовно-нравственных ценностей : Указ Президента Российской Федерации от 9 ноября 2022 г. № 809. – URL: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/405579061/> (дата обращения: 20.05.2024).
6. О свободе совести и о религиозных объединениях : Федеральный закон от 26.09.1997 N 125-ФЗ : в ред. Федер. закона от 6 апр. 2024 г. № 75-ФЗ // КонсультантПлюс Россия : справ. правовая система (дата обращения: 20.05.2024).
7. Комплексный план противодействия идеологии терроризма в Российской Федерации на 2024–2028 годы. – URL: <http://nac.gov.ru/ukazy-prezidenta/kompleksnyy-plan-protivodeystviya-ideologii-terrorizma-v-0.html> (дата обращения: 22.05.2024).

УДК 323.15

ГРЭКІ БЕЛАРУСІ Ў КАНЦЫ ХІХ – 20-х гг. ХХ ст. СТАТЫСТЫЧНЫЯ ЗВЕСТКІ І МІЖКУЛЬТУРНЫ КАНТЭКСТ

А. У. ЦІХАМІРАЎ

Гродзенскі дзяржаўны музей гісторыі рэлігіі, Гродна, Беларусь

Анотацыя. Артыкул прысвечаны даследванню грэчаскай дыяспары ў Беларусі ў канцы ХІХ – 20-х гг. ХХ ст. Прыводзяцца звесткі аб колькасці грэчаскага насельніцтва згодна з дадзенымі перапісаў насельніцтва 1897, 1921 і 1926 гг. Таксама змешчана інфармацыя аб дзейнасці дваран грэчаскага паходжання на тэрыторыі Беларусі і выкладанні старажытнагрэчаскай мовы.

Ключавыя словы: грэкі, Беларусь, дыяспара, этнічныя групы, старажытнагрэчаская мова.

Annotation. The article is devoted to the study of the Greek diaspora in Belarus from the late 19th to early 20th century (1920s). It provides data on the Greek population according to the census for 1897, 1921 and 1926. The article also contains information about the activities of the nobles of Greek origin in Belarus, and information on the teaching of the Ancient Greek language.

Key words: Greeks, Belarus, diaspora, ethnic groups, Ancient Greek language.

Уплыў грэчаскай культуры на беларускіх землях быў адчувальны са старадаўніх часоў. Гэта паказваюць даследванні ў галіне археалогіі, нумізматыкі, сфрагістыкі і іншых дысцыплін. Хрысціянская вера на беларускія

землі таксама прыйшла праз пасярэдніцтва старажытнагрэчаскай мовы і візантыйскай культуры. Навука, адукацыя і мастацтва да сёння звязаны з грэчаскай культурнай спадчынай. Аднак колькі было грэкаў на беларускіх землях на мяжы XIX і XX стагоддзяў? У якіх сферах можна было заўважыць уплыў грэчаскай культурнай спадчыны ў Беларусі ў гэты перыяд?

Грэчаская дыяспара на беларускіх землях на працягу стагоддзяў была малалікай. Пра гэта выразна сведчаць даступныя даследчыкам статыстычныя звесткі XIX ст., матэрыялы перапісаў насельніцтва ў XX і на пачатку XXI ст. Аднак варта памятаць пра тое, што гэтая інфармацыя не заўсёды адлюстроўвае такія спецыфічныя фактары, як этнічнае паходжанне, дадатковае веданне моваў ці самасвядомасць канкрэтнай асобы. У выпадку вывучэння асоб грэчаскага паходжання на беларускіх землях статыстычныя звесткі з'яўляюцца адной з даступных крыніц, якія пры гэтым не могуць вычэрпваць даследчыцкіх магчымасцей. Вядома, што варта звяртаць таксама ўвагу на іншы комплекс гістарычных крыніц – перадусім, на дакументы асабістага паходжання, якія ўтрымліваюць такія звесткі, як іменны і прозвішчы, звесткі аб радаводзе, месцах пражывання сям'і і апісанне ўласнага светапогляду канкрэтнай асобы. Таксама істотнымі крыніцамі з'яўляюцца афіцыйныя звесткі – розныя справаводныя дакументы, іх публікацыі ў друку, інфармацыйныя паведамленні і іншае.

У дадзеным артыкуле разглядаюцца звесткі трох перапісаў насельніцтва – першага перапісу насельніцтва Расійскай Імперыі 1897 г., першага перапісу насельніцтва Польскай Рэспублікі 1921 г. і перапісу насельніцтва СССР 1926 г.

Звесткі перапісу 1897 г. не змяшчалі такую катэгорыю як “нацыянальнасць”, а толькі інфармацыю пра веравызнанне і мову. Гэта стварае пэўныя складанасці для даследчыкаў, якія пэўныя катэгорыі павінны разглядаць у больш шырокім кантэксце і вывучаць суадносіны паміж веравызнаннем і мовай. Часта гэтыя дзве катэгорыі не супадаюць, і таму трэба таксама ўлічваць яшчэ месца нараджэння і грамадзянства. Падчас абмеркавання самога працэсу правядзення перапісу і ягоных вынікаў катэгорыя “мовы” стала адным з маркераў нацыянальнасці ці этнасу. Згодна з інструкцыямі, пытанне аб мове павінна было ў выніку даць таксама звесткі аб нацыянальнасці [1, с. 70]. Адпаведна, калі звяртаць увагу на грэкаў, то у выпадку гэтага перапісу перадусім трэба ўлічваць звесткі аб роднай мове. Дадаткова важнай крыніцай з'яўляецца інфармацыя аб ураджэнцах Грэцыі і грамадзянах Грэцыі, якія пражывалі на тэрыторыі беларускіх губерняў. Даследванне прысутнасці грамадзян замежных дзяржаў на беларускіх землях у другой палове XIX – пачатку XX ст. дае цікавыя вынікі і з'яўляецца перспектыўным кірункам для гісторыкаў [2, с. 147–151]. Згодна са звесткамі перапісу 1897 г. у Віленскай губерні пражывала 7 асоб, роднай мовай якіх была грэчаская (3 мужчыны і 4 жанчыны), прычым усе яны пражывалі ў горадзе Вільні [3, с. 58]. Немясцовых ўраджэнцаў, якія нарадзіліся ў Грэцыі, не было. У Віцебскай губерні асоб, роднай мовай якіх была грэчаская і грамадзян Грэцыі не было, але ў Рэжыцкім павеце пражывала 26 чалавек, якія нарадзіліся ў Грэцыі (11 мужчын і 15 жанчын) [4, с. 30–31]. У Гродзенскай губерні пражывала 21 асоба, роднай мовай якіх была грэчаская (5 мужчын і 16 жанчын). З іх у гарадах пражывала шэсць чалавек (выключна жанчыны), а ў паветах – 15 чалавек (5 мужчын і 10 жанчын). Згодна з адміністрацыйным падзелам у горадзе Гродна пражывала шэсць чалавек (выключна жанчыны), у Гродзенскім

павеце (без горада) – 11 чал. (3 мужчыны і 8 жанчын), у Ваўкавыскім павеце (без горада Ваўкавыска) – тры чалавекі (1 мужчына і 2 жанчыны), у Пружанскім павеце (без горада Пружаны) – адзін чалавек (мужчына) [5, с. 103]. Сярод жыхароў губерні сем чалавек нарадзіліся ў Грэцыі і ўсе яны былі мужчынскага полу: шэсць чалавек пражывала ў горадзе Брэсце і адзін чалавек – у горадзе Беластоку [5, с. 54]. У Гродзенскай губерні была толькі адна асоба з грамадзянствам Грэцыі – гэта была жанчына, якая пражывала ў горадзе Гродна [5, с. 98]. У Магілёўскай губерні была зафіксавана толькі адна асоба, роднай мовай якой была грэчаская. Гэта быў мужчына, які жыў у Горацкім павеце (без горада Горкі) [6, с. 98]. Жыхароў, які нарадзіліся ў Грэцыі ці мелі грэчаскае грамадзянства не было. У Мінскай губерні пражывала 13 чалавек, роднай мовай якіх была грэчаская (7 мужчын і 6 жанчын). З іх у гарадах пражывала 3 чалавекі (2 мужчын і 1 жанчына), а ў паветах – 10 чалавек (5 мужчын і 5 жанчын). Згодна з адміністрацыйным падзелам у горадзе Бабруйску пражывала адна жанчына, у Бабруйскім павеце (без гарадоў) – у мужчына, у Ігуменскім павеце (без гарадоў) – сем чалавек (2 мужчын і 5 жанчын), у Навагрудскім павеце (без гарадоў) – двое мужчын, у Слуцкім павеце – двое мужчын (абодва ў горадзе Нясвіжы) [7, с. 81]. Сярод немясцовых ураджэнцаў не было асоб, якія нарадзіліся ў Грэцыі. У Мінскай губерні пражывала толькі адна асоба з грамадзянствам Грэцыі (мужчына, які жыў у горадзе) [7, с. 76]. Разам на тэрыторыі беларускіх губерняў (уключаючы Віленскую) пражывала 42 асобы, роднай мовай якіх была грэчаская. Улічваючы, што ў Віленскай губерні грэкі пражывалі толькі ў Вільні, на сучаснай тэрыторыі Беларусі ў 1897 г. пражывала 35 грэкаў (16 мужчын і 22 жанчыны). Грамадзян Грэцыі было зафіксавана толькі двое (жанчына ў Гродзенскай губерні і мужчына ў Мінскай). Варта таксама мець на ўвазе, што апублікаваныя вынікі перапісу 1897 г. не ўлічвалі такіх момантаў, як напрыклад тое, што нейкая частка этнічных грэкаў магла мець грамадзянства іншай краіны (перадусім, Асманскай імперыі).

Першы перапіс насельніцтва Польскай Рэспублікі, які праводзіўся ў 1921 г. ўлічваў два крытэрыя, якія дазваляюць вызначыць этнічнасць насельніцтва – “веравызнанне” і “нацыянальнасць”. Да звестак гэтага перапісу значная частка беларускіх даследчыкаў адносіцца дастаткова крытычна і адзначае шэраг праблемных момантаў [8, с. 41–42]. Аднак тут ў выпадку даследавання грэчаскай дыяспары варта падкрэсліць, што апублікаваныя канчатковыя звесткі дазваляюць вызначыць дакладную лічбу прадстаўнікоў гэтай нацыянальнасці на заходнебеларускіх землях. Сярод прадстаўнікоў “іншых нацыянальнасцей” (а іх у апублікаваных звестках было пералічана 25) таксама зафіксаваны грэкі побач з французамі, грузінамі, латышамі, армянамі, сербамі і іншымі. У сувязі з тым, што так званая “Сярэдняя Літва” была далучана да Польшчы ў 1922 г., афіцыйныя звесткі па Вільні і суседніх паветах ў дадзеных перапісу 1921 г. адсутнічаюць. На тэрыторыі Віленскай зямлі (Браслаўскі, Дунілавіцкі. Дзісенскі і Вілейскі паветы) грэкі не былі зафіксаваныя. У Навагрудскім ваяводстве пражываў адзін грэк (у агульных табліцах, на жаль, пол не ўказваўся). Гэтая асоба жыла ў Баранавіцкім павеце, у горадзе з насельніцтвам больш за дзве тысячы чалавек (верагодна, гэта былі Баранавічы) [9, с. X–XI]. У Беластоцкім ваяводстве пражывала дзве асобы грэчаскай нацыянальнасці (тут таксама пол не ўказваўся). З іх адзін чалавек жыў у Астралэнцкім павеце

(у горадзе Астралэнка) і адзін – у Сувальскім павеце ў горадзе Сувалкі [10, с. X–XI]. У Палескім ваяводстве пражывала пяць грэкаў, прычым з іх у гарадах і мястэчках з насельніцтвам больш за дзве тысячы чалавек – тры чалавекі, у гмінах – два чалавекі (у тым ліку ў мястэчках з насельніцтвам менш за дзве тысячы чалавек – адзін чалавек). Сярод прадстаўнікоў грэчаскай нацыянальнасці адзін чалавек жыў у павеце Брэст-над-Бугам (у мястэчку з насельніцтвам менш за дзве тысячы чалавек), 4 асобы – у Лунінецкім павеце (у тым ліку, ў гарадах ці мястэчках з насельніцтвам больш за дзве тысячы чалавек – тры чалавекі, у гмінах – адзін чалавек) [11, с. X–XI]. Разам на заходнебеларускіх землях пражывала ў 1921 г. шэсць грэкаў, а калі ўлічваць і тагачасную тэрыторыю Беластоцкага ваяводства – восем грэкаў.

Перапіс насельніцтва Савецкага Саюза, які праводзіўся ў 1926 г., улічваў толькі два важных крытэрыя для апісання этнічнасці – “народнасць” і “мову” [1, с. 191]. Пры гэтым сярод спецыялістаў адбываліся даволі працяглыя дыскусіі наконт вызначэння тэрыторыі акрэсленых нацыянальнасцей, іх назваў і іншых важных крытэрыяў. Саюзныя рэспублікі пры гэтым мелі права ўносіць свае карэктывы ў перапісныя бланкі з улікам лакальнай спецыфікі. Напрыклад, у частцы рэспублік, у тым ліку і ў Беларускай ССР, замест тэрміну “народнасць” выкарыстоўваўся тэрмін “нацыянальнасць” [1, с. 201]. Па выніках перапісу 1926 г. у Беларускай ССР пражывала 55 грэкаў (25 мужчын і 30 жанчын), з іх у гарадах – 30 чал. (15 мужчын і 15 жанчын), у сельскай мясцовасці – 25 чалавек (10 мужчын і 15 жанчын) [12, с. 4–5]. Грэчаскую мову ў якасці роднай у Беларускай ССР указалі 14 чалавек (8 мужчын і 6 жанчын), з іх у гарадах – 13 чалавек (8 мужчын і 5 жанчын), у сельскай мясцовасці – адзін чалавек (адна жанчына) [12, с. 26–27].

Параўноўваючы статыстычныя звесткі, можна зрабіць некаторыя высновы. Колькасць грэкаў на тэрыторыі Беларусі на мяжы XIX і XX ст. паступова павялічвалася. Нягледзячы на тое, што яны былі вельмі малалікай этнічнай групай, перапіс 1897 г. ужо зафіксаваў іх прысутнасць. У пазнейшы час грэкаў працягвалі ўносіць у статыстычныя звесткі. У другой палове XX ст. колькасць грэкаў у Беларусі яшчэ больш павялічвалася і гэта дазволіла ўжо ў 1990-я гг. стварыць адпаведныя арганізацыйныя структуры для падтрымкі нацыянальнай свядомасці [13, с. 184].

У літаратуры адзначаецца, што пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай ў 1772 г. на беларускіх землях пачалі з’яўляцца грэкі, якія знаходзіліся на расійскай службе. У 1789 г. контр-адмірал Павел (Паніеці) Алексіяна атрымаў ад імператрыцы Кацярыны II маентак Велішчы ў Віцебскай губерні за храбрасць у часы руска-турэцкай вайны 1787 – 1791 гг. У XIX – пачатку XX ст. яго нашчадкі валодалі маенткамі ў Віцебскай губерні. У Магілёўскай губерні ў радаводных кнігах былі ўнесены прадстаўнікі старажытнага роду Ватацы, якія мелі карані на тэрыторыі гістарычнай Македоніі і належалі ў свой час да візантыйскай арыстакратыі [14, с. 288–289; 15, с. 151].

На заходнім Палессі ў пачатку XX ст. прыкметную ролю ў грамадскім жыцці адыгрывалі прадстаўнікі роду Папа-Афанасопула. Ілля Апанасавіч Папа-Афанасопула (1863 г. – пасля 1917 г.) паходзіў са спадчынных дваранаў Палтаўскай губерні і пасля завяршэння ваеннай службы ў 1895 г. выйшаў у адстаўку ў чыне паручніка. Ён быў землеўладальнікам у Валынскай, Мінскай і

Гродзенскай губернях. У 1895 г. стаў членам Мінскага таварыства сельскай гаспадаркі – важнай грамадскай арганізацыі, уплыў якой распаўсюджваўся на іншыя беларускія губерні ў другой палове XIX і пачатку XX ст. З 1901 г. І. А. Папа-Афанасопула, згодна з “Памятнай кніжкай Мінскай губерні”, быў ганаровым міравым суддзей, членам Пінскага аддзялення епархіяльнага вучылішчнага савета. З 1902 г. да 1907 г. ен займаў пасаду земскага начальніка 5-га ўчастка Пінскага павета (у яго ўваходзілі Лемяшэвіцкая і Радчыцкая воласці) і працягваў быць членам аддзялення епархіяльнага вучылішчнага савета. У 1908–1913 гг. І. А. Папа-Афанасопула быў пінскім павятовым маршалкам дваранства. Адначасова ен стаў таксама старшыней Дваранскай апекі, павятовага з’езда, канцэлярыі па чыншавых справах і па ваенных справах, павятовага камітэта і павятовай управы па справах земскай гаспадаркі, камітэта апекі аб народнай цвярозасці, павятовай землеўпарадкавальнай камісіі. У 1911 г. да гэтых пасадаў далучылася таксама членства ў павятовай асобай нарадзе па ўмоўна датэрміновым вызваленні асоб, якія адбывалі пакаранне, а ў 1912 г. ен стаў старшыней павятовага вучылішчнага савета і павятовага Земскага сходу [16, с. 146]. На выбарах у Дзяржаўную думу IV склікання І. А. Папа-Афанасопула быў выбаршчыкам па Пінскім павеце ад з’езда землеўладальнікаў, а на дадатковых выбарах 17 студзеня 1913 г. быў выбраны членам Дзяржаўнай думы. У час працы ў ніжняй палаце імперскага парламента ен быў членам некалькіх камісій: па выкананні дзяржаўнага роспісу даходаў і выдаткаў, па гандлі і прамысловасці, аб народным здароўі, па рабочым пытанні і па абавязковым праве [17, с. 390]. У 1917 г. І. А. Папа-Афанасопула быў таксама членам Мінскага губернскага камітэта Усерасійскага земскага саюза дапамогі параненым [16, с. 147]. На працягу сваёй кар’еры ў Мінскай губерні ен атрымаў шэраг узнагарод і чыноў, між іншым у 1917 г. атрымаў чын сапраўднага стацкага саветніка, а таксама камергера Двара Яго Імператарскай Высокасці [16, с. 147]. Варта таксама заўважыць, што ў часы жыцця ў Пінскім павеце І. А. Папа-Афанасопула працаваў у кіраўніцтве мясцовага камітэта Расійскага Чырвонага Крыжа і Таварыства ўзаемнага крэдыта [16, с. 148]. Сын Іллі Апанасавіча – Сяргей Ілліч Папа-Афанасопула (1887 – пасля 1929) у 1909 г. скончыў Аляксандраўскі ліцэй, у 1913–1917 гг. займаў пасаду пінскага павятовага маршалка дваранства і займаў дадаткова тры пасады, што і яго бацька, атрымаў чын надворнага саветніка. У 1920-я гг. валодаў маенткам Арэхава-Рыбнае Олтушкай гміны Брэсцкага павета (сучасны Маларыцкі раён Брэсцкай вобласці) [16, с. 147; 18]. Пытанне аб самасвядомасці прадстаўнікоў рода Папа-Афанасопула для даследчыкаў застаецца адкрытым. Дакладна невядома як яны адносіліся да свайго грэчаскага паходжання, ці яны нейкім чынам захоўвалі сувязь са сваімі этнічнымі каранямі [16, с. 148–149].

Дваранства, якое мела грэчаскае паходжанне, нягледзячы на яго малалікасць на беларускіх землях у часы Расійскай Імперыі адыграла заўважальную ролю ў мясцовых супольнасцях, займала важныя пасады і яго дзейнасць з’яўляецца адным з элементаў гісторыі беларуска-грэчаскіх кантактаў.

Цікавым пытаннем, звязаным з прысутнасцю грэчаскай культуры на беларускіх землях з’яўляецца вывучэнне старажытнагрэчаскай мовы. У XVI–XVII стст. яно займала значнае месца ў навучальных праграмах гарадскіх брацкіх школах Беларусі, ей валодалі Францыск Скарына, Сымон Будны, Лаўрэнцій Зізаний і

іншыя. Таксама назіралася павялічэнне перакладаў са старажытнагрэчаскай мовы, выкарыстанне ў беларускіх тэкстах грэчаскіх прымавак і афарызмаў [19, с. 290]. У сучаснай беларускай мове заўважальным элементам з’яўляюцца запазычванні са старажытнагрэчаскай мовы (асабліва ў лексіцы, звязанай з навуковай тэрміналогіяй, палітычным жыццём і літаратурнай творчасцю) [20, с. 241–244]. Таксама даследчыкі звяртаюць увагу на прысутнасць фразеалагізмаў, якія перайшлі ў беларускую мову з грэчаскай [21, с. 81–84].

Прысутнасць выкладання старажытнагрэчаскай мовы ў праграме класічнай гімназіі XIX – пачатку XX ст. была адным з важных элементаў навучання, але пры гэтым яна выклікала шэраг грамадскіх дыскусій [22, с. 31–34]. Пасля прыняцця устава 1871 г. асноўнай функцыяй выкладання старажытных моў (старажытнагрэчаскай і лацінскай) у гімназіях было развіццё разумовых здольнасцей навучэнцаў з дапамогай граматыкі [22, с. 31]. Пасля 1902 г. асноўнай навучальнай і выхаваўчай функцыяй старажытных моваў стала культуралагічная. Згодна з праграмамі навучання больш часу прысвячалі эстэтычнаму і маральнаму выхаванню, развіццю светапогляду і навучанню гісторыі антычнай культуры [22, с. 38–39]. У гімназіях у беларускіх губернях старажытнагрэчаскую мову выкладалі выдатныя спецыялісты, якія ўнеслі значны ўклад у развіццё адукацыі, навукі і культуры ў другой палове XIX – пачатку XX ст. Сярод іх быў ураджэнец вескі Славенск Ашмянскага павета Віленскай губерні (зараз – у Валожынскім раёне Мінскай вобласці) Яўстафій Філарэтавіч Арлоўскі (1863–1913). Ён атрымаў адукацыю ў Віленскім духоўным вучылішчы, Літоўскай духоўнай семінарыі ў Вільні і Імператарскім гісторыка-філалагічным інстытуце ў Санкт-Пецярбургу [23, с. 184]. У 1885–1891 г. Я. Ф. Арлоўскі выкладаў у Гродзенскай мужчынскай гімназіі старажытнагрэчаскую і лацінскую мовы, а з 1892 г. – гісторыю і геаграфію. Выкладчык гімназіі быў аўтарам шэрагу важных прац па гісторыі горада Гродна, гісторыі адукацыі і рэлігійнага жыцця. Старажытнагрэчаскую мову ў навучальных установах Брэста і Гродна таксама выкладаў выбітны філолаг, спецыяліст па вывучэнні літоўскай мовы Енас Яблонскіс (Іван Восіпавіч Яблонскі) (1860–1930) [13, с. 186].

Вывучэнне старажытнагрэчаскай і лацінскай моваў у духоўных навучальных установах у XIX і пачатку XX ст. мела вялікае значэнне. Сучасныя праваслаўныя аўтары, як напрыклад, ігумен Агафангел (Гагуа), падкрэслівалі, што “греческий язык актуален и необходим в глубоком понимании догматических истин нашей веры, православного богослужения и сформулированных на Вселенских Соборах канонических норм Церкви, помогая и сейчас вести видимую и невидимую брань с ересями и расколами” [24, с. 21]. Працэс навучання старажытнагрэчаскай мовы ў навучальных установах на тэрыторыі Беларусі ў другой палове XIX – пачатку XX ст. патрабуе больш комплекснага падыходу з выкарыстаннем рознага тыпу крыніц і метадаў розных гуманітарных дысцыплін.

У XIX і першай палове XX ст. на тэрыторыі Беларусі пачалі складвацца перадумовы для паступовага фарміравання грэчаскай дыяспары. Асобы грэчаскага паходжання, нягледзячы на іх малалікасць аказвалі адчувальны ўплыў на грамадскае і эканамічнае развіццё беларускіх земляў. Выкладанне старажытнагрэчаскай мовы ў навучальных установах стварала шырокі культурны кантэкст і ўзбагачала сферу адукацыі, навукі і культуры. Без уплыву грэчаскай традыцыі цяжка таксама ўявіць і хрысціянскую веру на беларускіх землях у дадзены перыяд.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Кадио, Ж. Лаборатория империи: Россия / СССР, 1860–1940 / Ж. Кадио. – М. : Новое литературное обозрение, 2010. – 336 с.
2. Потросова, Е. С. Статистические материалы как источники изучения пребывания иностранцев на территории Беларуси во второй половине XIX века / Е. С. Потросова // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А. – 2021. – № 1. – С. 147–151.
3. Первая всеобщая перепись населения Российской империи. IV. Виленская губерния. Тетрадь 3 / под ред. Н. Тройницкого. – СПб., 1904. – XII, 179 с.
4. Первая всеобщая перепись населения Российской империи. V. Витебская губерния. Тетрадь III (последняя) / под ред. Н. Тройницкого. – СПб., 1903. – XIV, 282 с.
5. Первая всеобщая перепись населения Российской империи. XI. Гродненская губерния / под ред. Н. Тройницкого. – СПб., 1904. – XVI, 319 с.
6. Первая всеобщая перепись населения Российской империи. XIII. Могилевская губерния / под ред. Н. Тройницкого. – СПб., 1903. – XVI, 276 с.
7. Первая всеобщая перепись населения Российской империи. XII. Минская губерния / под ред. Н. Тройницкого. – СПб., 1904. – XVI, 243 с.
8. Мілеўскі, Я. Е. Заходняя Беларусь: да пытання тэрыторыі і насельніцтва / Я. Е. Мілеўскі // Беларускі гістарычны часопіс. – 1998. – № 3. – С. 40–42.
9. Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, opracowany na podstawie wyników Pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych. Tom VII. Część I. Województwo nowogrodzkie. – Warszawa : GUS, 1923. – XI, 123 s.
10. Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, opracowany na podstawie wyników Pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych. Tom V. Województwo białostockie. – Warszawa : GUS, 1924. – XI, 150 s.
11. Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, opracowany na podstawie wyników Pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych. Tom VIII. Województwo poleskie. Warszawa : GUS, 1924. – XI, 84 s.
12. Всесоюзная перепись населения 17 декабря 1926 г. Краткие сводки. Вып. IV. Народность и родной язык населения СССР. – М. : Издание ЦСУ СССР, 1928. – XXIX, 138 с.
13. Ціхаміраў, А. У. Грэчаская дыяспара Рэспублікі Беларусь у міжкультурным кантэксце / А. У. Ціхаміраў // Хрысціянскія ценніцы і міжкультурнае ўзаемадзеянне : сб. науч. статей Междунар. научно-практ. конф., Брест, 17–18 июня 2022 г. / редкол. : Т. В. Лисовская [и др.]. – Брест : БрГТУ, 2022. – С. 184–189.
14. Дзельянаў, Р. М. Грэкі / Р. М. Дзельянаў // Культура Беларусі: энцыклапедыя : ў 6 т. – Мінск : БелЭн, 2012. – Т. 3. – С. 288–289.
15. Беларусь. Этнічныя супольнасці / А. В. Гурко [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 2017. – 164 с.
16. Киштымів, А. Греки на Полесье: Папа-Афанасопуло – пінскія уездныя прадводзіцелі дварыянства (начало XX в.) / А. Киштымів // Беларуская-грэчаская ўзаемадзеянне: ад старажытнасці да сучаснасці: матэр. міжнар. навук. канф., 26 кастр. 2000 г., г. Мінск / рэдкал. : У. Навіцкі (гал. Рэд.) [і інш.]. – Мінск : Дэполіс, 2000. – С. 145–149.
17. Бондаренко, К. М. Правыя партыі і іх арганізацыі ў Беларусі (1905–1917 гг.) / К. М. Бондаренко. – Могилев : МГУ им. А. Кулешова, 2012. – 404 с.
18. Брест моей памяти. – URL: <https://brestmemory.com/papa-afanasopulo-sergej-ilich/> (дата обращения: 20.05.2024).
19. Булыка, А. М. Грэчаская мова / А. М. Булыка // Культура Беларусі : энцыклапедыя : ў 6 т. – Мінск : БелЭн, 2012. – Т. 3. – С. 290.
20. Круглік, Н. А. Лацінскія і грэчаскія запазычванні ў беларускай мове / Н. А. Круглік // Міжкультурная камунікацыя і прафесійнальна арыентаванае навучэнне інастранным мовам : матэрыялы XIII Міждунар. науч. конф., посвящ. 98-летію адукацыі Беларус. гос. ун-та, Мінск, 30 окт. 2019 г. / редкол.: В. Г. Шадурскі (пред.) [и др.]. – Мінск : БГУ, 2019. – С. 241–244.
21. Радзюль, В. Ю. Фразеалагізмы лацінскага і грэчаскага паходжання ў беларускай мове / В. Ю. Радзюль // Студзеньскія рэспубліканскія навуковыя чытанні “Жыцце, адданае слову” (памяці канд. філалаг. навук дац. Генадзя Антонавіча Арцяменка) : матэр. рэсп. навук. канф., Віцебск, 26 студзеня 2022 г. – Віцебск : ВДУ імя П. М. Машэрава, 2022. – С. 81–84.

22. Максимова, С. Н. Преподавание древних языков в русской классической гимназии XIX – начала XX века / С. Н. Максимова. – М. : Греко-латинский кабинет Ю. А. Шичалина, 2005. – 301 с.

23. Ермоленко, В. А. 400 имен : жизнеописания видных деятелей истории и культуры Гродненщины (с древнейших времен до начала XX века) / В. А. Ермоленко, В. Н. Черепица. – Гродно : Гродненская типография, 2014. – 463 с.

24. Игумен Агафангел (Гагуа) Богословские и лингвокультурологические аспекты духовного образования в России / Агафангел (Гагуа). – М. : Благотворительный Фонд Святителя Николая Чудотворца, 2018. – 240 с.

УДК 908

ДРУЙСКІ ДАБРАВЕШЧАНСКІ МАНАСТЫР: ГІСТОРЫЯ І СУЧАСНАСЦЬ (тэзісы даклада)

А. Ё. ПЛЫГАЎКА

Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы, Мінск, Беларусь

Анотацыя. У артыкуле даследуецца гісторыя з’яўлення і развіцця Благавешчанскага храма аграгарадка Друя Браслаўскага раена. Прыведзены архіўныя дакументы, якія сведчаць аб эканамічным развіцці манастыра. Таксама апісаны сучасны этап адраджэння дадзенага месца.

Ключавыя словы: праслаўе, манастыр, Друя, Дабравешчанскі храм.

Annotation. The article examines the history of the emergence and development of the Annunciation Church in the agricultural town of Druya, Braslav region. Archival documents are presented indicating the economic development of the monastery. The modern stage of the revival of this place is also described.

Key words: Orthodoxy, monastery, Druya, Annunciation Church.

Дазвол на будаўніцтва Царквы Дабравешчанна Багародзіцы ў 1687 годзе дае Гетман ВКЛ Казімір Сапега: “На собственные их средства, построить храм в г. Сапезине и иметь священника, с тем, однако, условием, чтобы они платили в пользу униатских священников “от крещения младенцев 6 грошей польских, от брака 15 грошей и за молитвы при посещении домов прихожан (осенние сборы) по 3 гроша” [1].

Адна з першых узгадак гэтага месца як манастыра таксама звязана з 1687 годам. Манахі друйскага Дабравешчанскага манастыра разам з манахамі дзісенскага Васкрасенскага манастыра ездзілі ў Рыгу для здзяйснення розных патрабаванняў праслаўным купцам. Пасля ім, як і дзісенскім манахам, гэта было забаронена духоўнымі ўладамі, а права здзяйсняць богаслужэнні ў Рызе нададзена толькі манахам Віцебскага і Полацкага манастыроў [1].

У працы “Списки иерархов и настоятелей монастырей Российской церкви” Паўла Строева ў раздзеле “Особые заметки” маецца ўспамін пра настояцеля манастыра пад назваю “Друйского игум. Варфоломей, 1687” [2].

У 1701 годзе у Друе праездам быў Пётр I. Вядома, што імператар не аднойчы падтрымліваў праслаўны манастыр у Друі [2, с. 71].